DE S. EVSEBIO EPISCOPO VERCELLENSI, QVEM CONSTANTIVS IMPERATOR IVSSIT ABIRE IN EXILIVM, CVM in Concilio Mediolanensi constanter aduersum Arrianos fidem Catholicam tueretur, nolletque subscribere sententiæ in S. Athanasium ab Arrianis latæ. Ann. 330.

Epistola S. Eusebii Episcopi Vercellensis, dum Schytopoli in Palæstina exularet, ad presbyteros & ad plebes quasdam Italiæ transmissa, qua de statu suo & vita illos commonefacit. Habetur in codice antiquo, Mediolani typis excuso.

I. DILECTISSIMIS fratribus, & satis desideratissimis presbyteris, sed & sanctis in fide consistentibus plebibus, Vercellensibus, Nouariensibus, Hipporegiensibus, necnon etiam Dertonensibus, Eusebius Episcopus in Domino æternam salutem. I. Aveva.

LICET nos multis Dominus noster à vobis corpore separatos foneret bonis, & vestram admodum in aduentu & visitatione plurimorum fratrum nobis præsentiam exhiberet: tamen mœsti ac tristes, & sine lachrymis non eramus: quia longo temporis interuallo vestræ sanctitatis non accipientes scripta, verebamur nè qua vos aut accepisset diabolica subtilitas, aut potestas humana infidelibus subiugasset. His ergò dum afficimur cogitationibus, & omnem consolationem fratrum, qui ad nos è diuersis veniebant prouinciis, ad dolorem magis absentiæ vestræ, quàm ad lætitiam verteremus: hoc præstare dignatus est Dominus, vt id, de quo eram solicitus, nõ solum literis synceritatis vestræ, sed & præsentia charorum nostrorum, Syri diaconi & Victorini exorcistæ, cognoscere potuerim. Agnoui itaque fratres charissimi, vos vt desiderabam, esse incolumes. Et quasi subito raptum omni longinquitate terrarum, (vt Habacuc factum est, qui per Angelum portatus fuit vsque ad Danielem) sic me indicaui ad vos peruenisse. Solicitudo veri pastoris. Non solum Diaconi, sed & exorcistæ, lectores, acolysti, &c. in ecclesia. Dan. 14.

II. DVM autem singulorum literas accipio, dumque sanctos animos vestros & amorem in scriptis vestris percurro miscebantur mihi cum gaudio lachrymæ, & auidus ad legendum animus, occupatione lachrymarum tenebatur. Et erant vtraq; necessaria, vt singuli sensus in hoc complementum desiderij sua dilectionis officia cuperent præuenire. Sic per dies in occupatione hac vobiscum me fabulari iudicans, præteritos labores obliuiscebar. Ita enim vndique circundabant me gaudia, hinc stabilem fidem, hinc dilectionem, hinc fructum porrigentia, vt in tot & tantis constitutus bonis, subitò me (vt superius dixi) non in exilio, sed vobiscum esse iudicarem. Gaudeo itaque, fratres charissimi, de fide vestra: gaudeo de salute, quæ fidem sequitur: gaudeo de fructibus, quòd non solum illic constituti, sed & longè pergitis. Vt enim agricola arbori bonæ inseruit illi, quæ fructuum causa non securim patitur, non ignibus mancipatur: ità & nos vestræ sanctitati non solum seruitium secundum carnem volumus & cupimus exhibere, sed & animas nostras pro vestra salute impendere. Extendistis, vt dixi, firmos cum fructu ramos, & per tam longa terrarum spatia ad me pertingere laborastis. Gaudeo agricola, & libens nostri laboris poma decerpo, quia tantum facere voluistis: nec solum ego, vel qui mecum sunt sanctissimi nostri presbyteri & diaconi, vel cæteri fratres, sed & omnes, qui desiderantes sumus. Replestis enim, vt Apostolus beatissimus dicit, viscera mea, cum complestis mandata diuina: quæ complere Christianos in Episcopum vel ecclesiasticos viros decet, quos in exilio fidei causa nostis laborare. Complestis, quæ oportebat fratres fratribus facere, & patri filios exhibere. Sed cum nos secundũ mandata diuina, vobis volẽtes de terrenis cœlestes, de caducis stabiles, de fragilibus sempiternos fructus facere, cœpimus per necessitatem patientes quotidie seminare: gaudebant de vestris fructibus pauperes, glorificabant Deum, non solum ciuitatis ipsius homines, sed & omnes qui aut videre aut audire potuerunt, quam mecum dilectionem haberetis, ex ipsis fructibus videntes, glorificabant Deum, & omni nos honore cum vestra benedictione nominabant. Philip. 4.

III. VIDENS hoc diabolus, innocentium hostis, iustitiæ inimicus, contrarius fidei, quia in hoc opere benedicebatur Deus, inflammauit aduersum nos Arriomanitas suos (qui iam longo tempore suspirabant) non solum de hoc opere, sed & de sua infidelitate, ad quam nos persuadere non poterant, vt existerent violenti, more hoc, quo semper est vsus, vt quos persuadere non poterat, vi & potestate terreret. Congregauit itaque suorum multitudinem, qui nos ad officinam infidelitatis suæ rapiunt & eludunt, & totam hanc potestatem traditam sibi ab imperatore dicunt. His ergò multa dicentibus, & de sua potestate gloriantibus, in hoc illis ostẽdere volui, quia nihil erant, * nec poterant, dum tacens vt carnificibus corpus tradidi, quod Dominus dicebat posse in persecutionibus tradi. Quam libero autem fuerim animo, dum ab ipsis patior & recludor, & per quatriduum seruor, & diuersorum increpationes & persuasiones audio, in hoc ostendi, quia nec vnum sermonem dixi. Addere voluerunt ad malitiam suam, vt à me cessarent fratres, id est, presbyteri & diacones: sed & cæteros dicebant se esse prohibituros, nè ad me accederent. Ego nè ab infidelium manibus, vel potius transgressorum, quod deterius est, infidelium, vt Apostolus dicit, manducarem cibum, libellum ad ipsos hoc more feci. Diabolus quibus non potest persuadere, iis vim admouet. * al. quæ pot. § Eusebius vexatur ab Arrianis. 1. Cor. 5.

Exemplar libelli facti ad Patrophilum Episcopum Arrianum, à quo ex Iosephi Comitis hospitio extractus diræ custodiæ mancipatus est.

IV. SERVVS Dei Eusebius cum conseruis suis, qui mecum fidei causa laborant, Patrophilo custodi cum suis.

QVA me vi multorum & furore non solum tractum per terram, sed interdum nudato corpore supinum portastis de hoc hospitio, quod mihi per vestros & agentes in rebus dedistis, è quo nunquam nisi nunc vestra violentia egressus sum. Et Deus scit, & ciuitas nouit, nec vos hic & in futuro negare potestis. Ideò Deo causam reseruo, vt quemadmodum ipse ordinauerit, finem possit accipere. Interim hoc me decreuisse sciatis (vt ratio nunc, & in futuro, & hic possit stare) in hospitio, quo me clausum tenetis, in quo me post primam portationẽ retrudentes crudelius, ausi fuistis inde eodem modo portare, & in vnam cellam * reficere, non panem manducaturum, neque aquam bibiturum, nisi antè singuli professi fueritis, non solum verbo, sed & manu, vos non prohibituros fratres meos, qui mecum hæc fidei causa libenter patiuntur, de hospitio, quo manent, necessarias escas offerre, neq; eos, qui me dignati fuerint * al. reijcere. § Eusebius renuit cibum accipere ab Arrianis, ne videri posset cum illis in cibo communicare. Vide Bar. ann. 356.

fuerint requirere. Oportuerat quidem exire de corpore, nè tantum scelus, quod contra sus diuinum & publicum cõmisistis, sæpè scire volentibus cogerer dicere. Sed nè quis de infidelibus vos in nobis crudeles appellet, & ignorantes diuina præcepta, putet nos confusionem potius vitare voluisse, quàm Domino parere, ideo hoc voluisse præsumere. iterum dico, quod nisi professi & verbo & conscriptione fueritis, eritis homicidæ prohibẽdo. Nouit hoc omnipotens Deus: nouit & eius vnigenitus, inenarrabiliter de ipso natus filius, qui salutis nostræ causa Deus sempiternæ virtutis hominem perfectum induit, pati voluit, morte triumphata, tertia die resurrexit, ad dexteram patris sedet, venturus iudicare viuos & mortuos. nouit & spiritus sanctus: testis est ecclesia catholica, quæ sic confitetur: quia non ego in me reus ero, sed vos, qui conseruos meos necessaria ministraturos prohibere voluistis. Et si hoc putaueritis vos debere contemnere, non quasi mortem timentem, sed nè post excessum meum dicatis, me voluntaria morte exire voluisse, & quandam vobis nebulam excusationis inueniatis, conuenturum me scitote ecclesias, quas clausus interim literis possim pertingere, conuenturum & Dei seruos, vt in ipsis concurrentibus, orbis terrarum, quid fides integra, quæ ab vniuersis catholicis Episcopis comprobata est, ab Arriomanitis patiatur, quos antè damnauit, possit agnoscere. Item subscripsi ego Eusebius Episcopus.

Literis fidẽ suam profitetur: & Patrophilum arguit.

ADIVRO te qui has literas legeris per patrem, filium & spiritum sanctum, vt non supprimas, sed aliis legendas tradas. V.

HI ergò vix quarta die ad hunc libellum mitigati, ieiunos ad hospitium, in quo manseramus, reuertere nos cõpulerunt. Viderũt interea, quemadmodum nos reuertentes populi cum gaudio susceperunt. Lucernis nostrũ hospitium circundederunt. Cœpimus annuente Domino, iterum egentibus ministrare. Non hoc sustinuit ipsorum inhumanitas, & nostrum amorem in suum odium peruiderunt. Vix ferè viginti & quinq; tolerare potuerunt dies. Erumpunt denuo, & cum perdita multorum manu ad nostrum hospitium veniunt, armati fustibus, per aliena claustra parietem rumpunt, & ad nos violenter perueniunt. Iterum rapiunt, & in arctiori custodia cum solo charissimo Tegrino presbytero recludunt. Nostros quoq; fratres, idest, presbyteros & diacones, omnes rapiunt & includunt. Post triduũ potestate sua per loca diuersa in exilium mittunt. Alios fratres, qui ad nos venerant visitandos, in carcere publico mittunt, per plurimos dies reclusos tenent. Aduolantes iterum ad hospitium, omnia, quæ aut in sumptu, aut pauperibus fuerant comparata, * diruunt. Sed quia hoc publicum ipsorum facinus ab omnibus ciuibus notabatur, argumento hoc vsi sunt, vt aliqua redderent leuiora, & se nobis nostra reddidisse iactarent. Sumptus verò apud se tenuerunt: & post tantum scelus quærebant, si fieri possit, sic negare, vt nullum de meis ad me venire permitterent, qui escas corpori necessarias afferrent. Vix sexta die clamantibus sibi diuersis, vnum venire permiserunt: quantum ad se fuit, ostenderunt homicidæ animos: quem primum (nè à malignitate cessarent) quarta die dimiserunt: Postmodum sexta vix, deficientibus nobis, olim cum victu venire permiserunt. Hæc itaq; Arriomanitarum opera. VI.

Arrianorũ inhumanitas.

Eusebius includitur in custodia cum aliis.

* al. diripiunt.

VIDETE, sanctissimi fratres, si non est persecutio, dum hæc patimur, qui fidem catholicam custodimus: & altius cogitate, num valdè etiam deterior sit, quàm illa, quæ fiebat per hos, qui idolis seruiebant. Illi mittebant in carcerem, non tamen prohibebant ad se venire suos. Quantum ergò satanas ecclesias vulnerauit per Arriomanitarum crudelitatem? In custodia publica mittunt, qui liberare debent. Violentiam faciunt, qui, vt patiantur iustitiæ causa, discunt. Aliena diripiunt, qui, sua direpta nè repetant, de diuina lege docentur. Præterea quanta illos inuasit crudelitas, dum facultatibus temporalibus gaudent? In carcere latronibus clausis, à quæstionariis vel à iudicibus non denegatur facultas videndi suos: à nobis & nostri prohibentur, & deuoti fratres nè veniant, non solum ab hospitio arcentur quo tenemur, sed nè adeant, carcerum comminatione terrentur. Siccunctos subiugauerunt, vt manifestissimè agnouerim, ab Episcopis incipiam, dum honorem quidam timent amittere, ipsos fidem perdidisse: dumq; facultates terrenas & immunitates nolunt perdere, cœlestes thesauros & veram securitatem nullam iudicâsse. Sic quoq; ducti cæteri, dum Episcopos hæc timentes perdere vident, amare cœperunt, quæ sempet habere non possunt. VII.

Arriani crudeliores idololatris.

Matth. 5.

Episcopi quidam, nè honorem perderent, fidem perdiderunt.

SIC Arriomanitæ diuites terrent, dum his proscriptionem minãtur: sic pauperes, dum potestatem in carcere recludendi habent. Et quanta insania est? In loco quo tenemur, non solum viros, qui nobis seruiunt, in carcerẽ mittunt, sed & puellas sanctimoniales sine vllo diuino timore in custodia publica recludunt. Sed vt gauisi non sunt seniores mali, qui pudicitiam Susannæ violare quærebant: ita nec hi gaudebunt semper, qui Ecclesiam persecutione varia, & depressione nimia suæ infidelitati conantur subijcere. Dixit enim sanctus Daniel ad illos: Sic timentes filiæ Israel concumbebant vobiscum. Sed recedat, sanctissimi, humanus timor à vestris animis, cum habeatis Domini consolationẽ, qui dicit: Nolite timere illos, qui corpus occidunt, animam autem occidere non possunt. Tempus est probationis, tempus est, vt probati innotescant manifesti. Ideò acceperunt humanum adiutorium, quia diuinum non habent: quod si haberent, nunquàm potestate terrena innocentium sibi animas subiugarent. Multa de illorum malis, quibus non solus ego, sed plurimi deprimimur, debueramus scribere: sed nè possemus hoc facere & ipsorum crudelitatem literis intimare, arctissima custodia seruamur ab ipsis. Ideò ad nos & alij, & nostri amici prohibentur accedere. Sed cõcessit Dominus mihi hanc epistolam per charissimum nostrum ad vos Syrum diaconem mittere, quem in potestate mittendi habui: quia prouidentia Domini nostri eo tempore ad videnda loca sancta accesserat, & eum cæteris fratribus inuentus non est. VIII.

Dan. 13.

Ibidem.

Matth. 10.

CÆTERVM vix hanc epistolam quomodocunq; conscripsimus, Deum semper postulantes, vt custodes in horas refrenaret, & concederet, nè ad vos Diaconus nuncium magis laboris nostri, quàm qualescunq; salutationis literas ferret. Propter quod satis vos peto, vt cum omni vigilantia custodiatis fidem, seruetis concordiam, orationibus incumbatis, nostri memores sine intermissione sitis: vt dignetur Dominus Ecclesiam suam liberare, quæ * super vniuersum orbem laborat, & vt nos qui deprimimur, possimus vobiscum liberati gaudere: quod præstare dignabitur Dominus, petentibus vobis, per Dominum nostrum Iesum Christum, qui est secum benedictus à sæculis & in omnia sæcula sæculorum, Amen. IX.

* per, legendum puto.

ITERVM peto, & vos per misericordiam Dei rogo, vt vnusquisq; in hac epistola salutationem suam nuncupet: quia singulis, vt solebam, faciente necessitate, scribere non potui. ita in hac vos omnes, fratres, sed & sanctæ sorores, filij & filiæ, omnem sexum appello, omnem ætatem peto, vt hac contenti salutatione, nostro obsequio etiam hos, qui foris sunt, & nos dignantur diligere, salutare dignemini. Salutãt vos fratres nostri, qui mecum sunt, presbyteri & diacones & omnes nostri: qui vna mecũ satis petunt, vt nostri memores, omnes vestros nostro dignemini obsequio salutare. Transmisi præterea literas, quas ad Patrophilum custodem meum feci, vt ex his agnoscatis, nos Arriomanitarum nec minis posse terreri, neq; ipsorum serpentina blanda subtilitate posse ad ipsorum societatem perduci. Diuinitas vos protegat, florentesq; viuere & hîc & in futuro faciat cum omnibus vestris, fratres charissimi, & satis desideratissimi. X.

DE

DE EODEM S. EVSEBIO VERCELLENSI, ITEMQVE DIONYSIO MEDIOLANENSI EPISCOPO, EX LIB. X. EPIST. LXXXII. AD Vercell. S Ambrosij Episcopi.

I. DIXIMVS quid legis est, dicamus etiam quid rationis: sed prius cognoscamus, non solum hoc Apostolum de Episcopo & presbytero statuisse, sed etiam Patres in concilio Niceni tractatus addidisse, neq; clericum quenquam debere esse, qui secunda coniugia sortitus sit. Quomodo enim potest consolari viduã, honorare, cohortari ad custodiendam viduitatem, seruandam marito fidem, quam ipse priori coniugio nõ reseruauerit? Aut quid interesset inter populum & sacerdotem, si iisdem adstringeretur legibus? Debet præponderare vita sacerdotis, sicut præponderat gratia. Nam qui alios præceptis suis ligat, debet ipse legitima præcepta in se custodire. Quim resistebam, ne ordinaret? postremò cum cogerer, saltem ordinatio protelaretur: sed non valuit præscriptio, præualuit impressio. Tamen ordinationem meam occidentales Episcopi iudicio, orientales etiam exemplo probarunt & tamen neophytus prohibetur ordinari, nè extollatur superbia: Si dilatio ordinationi defuit, vis cogentis est: si non deest humilitas competens sacerdotio: vbi causa non hæret vitium non imputatur. Bigami nõ admittendi in Clerum. 1. Tim. 3.

II. QVOD si in aliis ecclesiis tanta suppetit ordinandi sacerdotis consideratio, quanta cura expetitur in Vercellensi ecclesia, vbi duo pariter exigi videntur ab Episcopo: monasterij continentia, & disciplina ecclesiæ. Hæc enim primus in occidentis partibus diuersa inter se Eusebius sanctæ memoriæ coniunxit, vt & in ciuitate positus, instituta monachorum teneret: & ecclesiam regeret ieiunij sobrietate. Multum enim adiumenti accedit ad sacerdotis gratiam, si ad studium abstinentiæ & normam integritatis iuuentutem adstringat, & versantes intra vrbem, abdicet vsu vrbis & conuersatione. Hinc illi processerunt viri, Elias, Heliseus, Iohannes: qui pelliceis tunicis & caprinis exuuiis induti, inopes atque egentes, angustiis & doloribus afflicti, in solitudinibus errabant, inter alta & condensa montium, inuia rupium, speluncarum horrida foueatum vadosa, quorum conuersatione dignus orbis terrarum non erat. Hinc illi Daniel, Ananias, Azarias, Misael, qui in aula regia pascebantur ieiunio, alebantur tanquam in desertis cibo aspero, potuque obuio, meritoque regij seruuli, Regi præualuerunt, & captiuitatem decusso iugo contempserunt, potestates subegerunt, elementa vicerunt, naturam ignis extinxerunt, euitauerunt flammas: obtuderunt aciem gladij, strinxerunt leonum ora, & vbi infirmiores fieri existimabantur, ibi fortiores reperiebantur: non refugiebant lucidibria humana, qui cœlestia speraban: præmia: non horrebant tenebras carceris, quibus æterni luminis gratia refulgebat. S. Eusebius primus in Occidente monachismum coniunxit clericatui, postquam in Oriente sanctorum Monachorum institutum diligentius perquisisset, in Aegyptum profectus perfunctus legatione Apostolica, qua Alexandriæ aduersus Arrianos concilium habuit. Hebr. 11. Dan. 1. Dan. 3. Dan. 6.

III. HOS secutus Eusebius sanctus, exiuit de terra sua, & de cognatione sua, & domestico ocio peregrinationem prætulit. Pro fide quoque, exilij dura præoptauit atq; elegit, coniuncto sibi sanctæ memoriæ Dionysio, qui post habuit Imperatoris amicitiam exilio voluntario. Itaq; memorabiles viri, circundati armis, vallati exercitu, cum raperentur de ecclesia, maiore triumphabant imperio: quia contumelia terrestri mercabantur mentis fortitudinem, regni potentiam: quibus militaris armorum strepitus extorquere nõ potuit fidem, subegerunt bestialis animi feritatem, quæ nocere sanctis nequiuit. Ira enim Regis, ira leonis, vt in Prouerbiis habes. Confessus est victum se esse, qui rogabat vt mutarent sententiam: sed illi validiorem calamum suum ferreis gladiis arbitrabantur. Eusebius & Dionysius in exilium missi. Prouerb. 19.

IV. DENIQ; vulnerata est perfidia, vt occideret: non est vulnerata sanctorum fides, non desiderarunt patrium sepulcrum, quibus reseruabatur cœleste domicilium. Errauerunt toto orbe, vt nihil habentes, & possidentes omnia. Quocunq; missi essent, locus deliciarum putabatur. Neque enim illis quicquam deerat, quibus fides locuples abundabat. Denique locupletabant alios ipsi inopes ad sumptum, opimi ad gratiam: tentabantur, sed non mortificabantur, in ieiuniis, in laboribus, in custodiis, in vigiliis. Euaserunt de infirmitate fortes: non expectabant deliciarum illecebras, quos saginabat fames: non adurebat eos torrida æstas, quos refrigerabat æternæ spes gloriæ. Non frangebant glacialis plagæ frigida, quibus feruenti spiritu vernabat deuotio. Non verebantur vincula hominum, quos Iesus soluerat, Non desiderabant redimi à morte, qui præsumebant à Christo resuscitari. 2. Cor. 6. Sancti pauperes euangelici, alios virtutum diuitiis locupletabat.

V. DENIQ; sanctus Dionysius exegit votis, vt in exilio vitam poneret, nè regressus, confusa institutis & vsu in fidelium studia plebis aut cleri inueniret. Meruitq; hanc gratiam, vt pacem Domini tranquillo affectu secum referret. Itaque vt Eusebius sanctus prior leuauit vexillum confessionis, ita beatus Dionysius in exilij locis propriore martyribus titulo vitam exhalauit.

VI. HÆC igitur patientia in sancto Eusebio monasterij coaluit vsu, & durioris obseruationis cõsuetudine hausit laborum tolerantiam. Nanque hæc duo in attentiore Christianorum deuotione præstantiora esse quis ambigat, clericorum officia, & monachorum instituta? Ista ad comitatem & moralitatem disciplina, illa ad abstinentiam assuefacta atque patientiam. Hæc velut in quodam theatro, illa in secreto. Spectatur ista, illa absconditur. Ideo bonus athleta ait: Spectaculum facti sumus huic mundo. Dignus sanè, qui spectaretur ab Angelis, cum luctaretur, vt ad Christi brauium peruenireret: cum certaret, vt in terris vitam angelorum instrueret, in cœlo nequitiam angelorum refelleret. Colluctabatur enim nequitiis spiritualibus: meritò mundus eum spectabat, vt mundus imitaretur. Hæc ergò vita in stadio, illa in spelunca. Hæc aduersum confusionem sæculi, illa aduersus carnis appetentiam. Hæc subijciens, illa refugiens corporis voluptates, Hæc gratior, illa tutior, Hæc seipsam regens, illa semetipsam coercens. Vtraque tamen se abnegans, vt fiat Christi: quia perfectis dictum est: Qui vult post me venire: abneget seipsum sibi, & tollat crucem suam, & sequatur me. Sequitur ergò Christum, qui potest dicere: Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus. Obserua quæ hic dicuntur de Clericis & Monachis. 1 Cor. 4. Vita monastica tutissima. Matth. 16. Galat. 2.

Qui plura de hoc sancto viro desiderat, inueniet apud Baronium tomo tertio Annalium per annos singulos, prout gesta sunt, digesta.

VITA BEATI FRIARDI RECLVSI, AVTHORE S. GREGORIO TVRONENSI EPISCOPO, LIBR. DE VITA Patrum cap. 10. AN. 570.

I. MVLTI varijq; sunt gradus, per quos ad cœlorum regna conscenditur, de quibus, vt opinor, & Dauid dicit, quia ascensus in corde posuit. Accipiuntur ergò hi gradus, diuersorum operum ad cultum diuinum profectus: & nullus in his gressum figere potest, nisi fuerit, sicut sæpè testati sumus, Dei adiutorio prouocatus. Sic enim Psalmographus in illo mediæ perfectionis gradu loquitur, dicens: I. Auo. Psalm. 83.

dicens: Nisi Dominus ædificauerit domum, inuanum laborant, qui ædificant eam. Quod adiutorium nō modo martyres, verum etiam & illi, quos sacræ vitæ celebrauit authoritas, iugiter inquirentes, ad hoc, quod sitis desiderij spiritalis promebat, alacres peruenerunt. Nam si ad martyrium mens accensa est, huius adiutorij opem poposcit martyr, vt vinceret. Si ieiunij obseruantiam adhibere studuit, vt ab eo confortaretur, afflictus est. Si castitati attus reseruare voluit impollutos, vt ab illo munitetur, orauit. Si post ignorantiam pœnitendo conuerti desiderauit, vt ab eo nihilominus subleuaretur, cum lachrymis flagitauit. Et si quid operis boni exercere eorum quispiam est meditatus, vt ab hoc adiutorio iuuaretur, expetiit.

Psalm. 126.

Diuinæ gratię auxiliū ad omnia necessariū.

II. PER hos ergò scalæ huius ascensus tam difficiles, tam excelsos, tam arduos, cum sint diuersi, ad vnum tantum Dominū, per ipsius adiutorij opem conscenditur. Idcirco semper ille poscendus, ille quærendus, ille inuocandus erit, vt quod de bono mens concipit, adiutorio suo ipse perficiat. De quo & nobis sine fine oportet dicere: Adiutoriū nostrum in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram: sicut & ille beatissimus, de quo nunc nobis futurus est sermo, qui inter diuersas vel tentationes, vel cruces sæculi, semper eius adiutorij munimen expetiit.

Psalm. 123.

III. FVIT igitur apud insulam Vindunitam vrbis Nanneticæ vir egregiæ sanctitatis Friardus nomine, reclusus: de cuius vita parumper ad ædificationem Ecclesiæ dicere delectat animum, quia ignoro, an ab aliquo sit scripta. Hic ab infantia sua semper Deo deuotus fuit atque pudicus: factus autem vir, semper in Dei laudibus, semper in oratione, semper in vigiliis degebat, victus necessaria propriis manibus exigens à terra: & si in opera inter reliquos properaret, nunquàm ab oratione cessabat: quod vicinis, aut extraneis, vt mos rusticorum habet, ridiculum erat. Quodam verò die cum, reliquis in segete culmos incidentibus, manipulos colligaret, examen mirabilium atq; sæuarum muscarū, quas vulgò vespas vocant, reperiunt. Cumq; acerrimè messores emissis aculeis lacerarent, vndiq; circumeuntes messem, locum illum, in quo hæ adunatæ erant, transiliunt, atq; irridendo beatum Friardum alloquuntur dolose, dicentes: Veniat benedictus, veniat religiosus, qui orare non desinit, qui Crucem auribus & oculis semper imponit, qui viis itineris sui salutaria vexilla præmittit: ipse metat super examen, ipse * illum sua oratione mitescat. Tunc quasi ad confusionem Dominicæ virtutis hæc verba suscipiens prouolutus terræ, orationem fudit ad Dominum: & accedens, facto super signo Crucis, ait: Adiutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram. Ad hanc eius orationem confestim omnes vespæ se intrà antrum, vndè egressæ fuerant, abdiderūt. Ille verò spectaculum omnium factus, messem statim illæsus collegit. Quod non sine miraculo irridentibus fuit, eo quod Dominus in se sperantem, ad confusionem eorum sic dignatus fuerit roborare.

Exercitia S. Friardi.

Crucis signo & precibus pellit examen vesparum.

IV. DENIQVE post hæc cum in arborem pro quadam necessitate ascendisset, subitò, collisо sub pedibus ramo, ruere cœpit, cadensq; deorsum per singulos, quos percutiebat, ramos. Christi beatissimum nomen inuocabat dicens: Christe omnipotens, salua me. Cumq; peruenisset ad terram, nihil est læsus, sed aiebat semper: Adiutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram. His & aliis virtutibus animatus cœpit intrà secreta cordis tacitus cogitare, dicens: Si Crux Christi, & inuocatio nominis eius, atq; adiutorium postulatum ab eo, tantam potentiam habet, vt aspera quæque mundi deuincat, periculosa obtuat, tentationum atra depellat, & omnia, quæ sunt sæculi huius, oblectamenta, pro nihilo reputet ac fastidiat: quid mihi & mundo, nisi vt relictis omnibus, quæ eius sunt, in illius vacare solius debeam obsequiis, cuius nominis inuocatione à periculis sum saluatus iniquis? Et egressus ab hospitiolo suo, oblitus parentes & patriam, eremum petiit, nè in sæculo habitanti impedimentum aliquod in oratione mundi solicitudo conferret. Ipse igitur, simul & Abbas Sabaudus, qui quondam Regis Clotarij minister fuerat, pœnitentiam accipientes, Vuindunitensem Nannetici territorij insulam sunt aggressi. Habebant autem secum & Secundellum Diaconum.

Cadit ex arbore illæsus.

Petit eremū, patria parentibusque relictis

V. ABBAS verò, ablata de aratro Domini manu, ab insula discedens, ad monasterium rediit, nec multò post, occultis causis, gladio est peremptus. Sanctus verò Friardus cum Secundello Diacono in supradicta insula stetit immobilis: habebat tamen vterque eorum propriam cellulam, sed procul inter se positam. Cumque strenuè in oratione persisterent, nocte Secundello Diacono apparuit tentator in specie Domini, dicens: Ego sum Christus, quem quotidiè deprecaris: iam enim sanctus es, & nomen tuum libro vitæ cum reliquis sanctis meis ascripsi: Egredere nunc ab hac insula, & vadens fac sanitates in populis. His & ille illectus deceptionibus, discessit ab insula, nec socio nunciauit: tamen cum infirmis in nomine Christi manus imponeret, sanabantur. Regressus autem post multum tempus ad insulam, venit ad socium cum vana gloria, dicens: Abij extra insulam, & virtutes multas in populis feci. Cumque conterritus ille interrogaret, quid hoc sibi vellet, cuncta, quæ gesserat, simpliciter pandit. At senior obstupescens, suspiransque ac lachrymans, ait: Væ nobis, inquantum audio, à tentatore delusus es: vade, age pœnitentiam, nè vltrà tibi præualeant eius doli. Quod ille intelligens, & perisse se timens, cum fletu ad pedes eius prosternitur, rogans vt pro se Dominum deprecaretur. Cui, Veni, inquit, & pariter eius omnipotentiam pro salute animæ tuæ poscamus: non est enim difficilis Dominus se confitentibus misereri, cum ipse per Prophetam dicat: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat. Orantibus autem illis aduenit iterum tentator in simili specie ad Secundellum diaconum, dicens: Nonne præceperam tibi, eò quod oues meæ morbidæ essent, & pastore indigerent, vt egredereris & visitares, atque opem sanitatis eis tribueres? Et ille: In veritate comperi, quòd seductor sis, neque te Deum credo, cuius te speciem mentiris habere. Tamen si Christus es, crucem tuam, quam reliquisti, ipsam ostende, & credam tibi. Cumque non ostenderet, Diacono Crucem Domini in os eius faciente, confusus euanuit. Rursum verò ad eum veniens cum multitudine dæmonum, tanta illum cæde afflixit, vt vix putaretur euadere posse: & discedens, nusquam comparuit. Idem posteà Diaconus in summa sanctitate perdurans, die debito defunctus est.

Illusio dæmonis, Secundellum è cellula extrahentis.

Resipiscit Secūdellus.

Ezech. 18.

Ad signum Crucis fugit dæmon.

VI. BEATVS verò Friardus cum magnis virtutibus effulgeret, quadam vice effractum è vento ab arbore ramum, quem, vt ferunt, ipse inseuerat, collegit compositumque baculum sibi exindè, quem manu gereret, fecit. Post multum verò tempus, iam arefactam virgam in terra plantauit, infusáque aqua sæpius, baculus ille frondes emisit & poma, atque intra duos aut tres annos in magnam arboris proceritatem distentus excreuit. Quod cum grande miraculum populis cernentibus haberetur, & quotidiè ad hanc visendam magna turba confluereret, ita vt etiam ipsam remotionem insulæ virtus prodiret publicaret: sanctus Dei, nè vanæ gloriæ labe subrueret, arborem arrepta secure succidit. Rursusque sanctus alterius arboris ruinam cernens; quæ acta venti violentia, floribus plena corruerat, misericordia motus, orauit, dicens: Nè pereat, quæso, Domine, huius arbusculæ fructus, quæ te iubente florum ornamenta produxit: sed potius à te incrementum reparationis indultum fructuum mereatur adipisci effectum. Et hæc dicens, accepta secure, amputauit arboris columnam super radices, quæ adhuc hærebant, columnamque ipsam in modum sudis fecit acutam, ac eam terræ defixit. Mox ligatis sine radicibus ramis, & ad pristinum restitutis statum, flores, qui arūerant, viruerūnt. Ipso quoque anno hæc arbor fructus cultori suo restituit. Credo ego de misericordia Dei, quod miraculum præsens exigit loqui, quia obtinere potuit hic oratione sua vitam mortuis à Domino impertiri, qui obtinuit arbores aridas in rediuiua viriditate frondescere.

Virga arida crescit in arborem

Cur sanctus arborem succiderit.

Insigne miraculum.

IDEM cum plerunque transitum suum fratribus prædiceret, quadam die tactus à febre, dicit suis: Ite ad Felicem VII.

Episco-

Episcopum, & nunciate ei discessum meum, dicentes: Frater tuus Friardus dixit: Eccè consummato cursu vitæ huius, de hoc mundo absoluor: & vt certior sis de hoc verbo, die Dominica transitum accipio, & vado ad requiem, quam mihi promisit Rex æternus Deus. Veni, obsecro, vt videam te, priusquam obeam. Cumq; ille occasione nescio qua detineretur, mandatum misit, dicens: Rogo, si fieri potest, vt me modicum expectes, donec moris actionum dissolutis, ad te vsq; peruenia. Reuertentibus verò nunciis, & ista dicentibus, cum iam lectulo decubaret, ait: Surgamus ergò, & sustineamus fratrem nostrum. O virum sanctitate ineffabilem, qui quanquam festinaret dissolui & cum Christo esse, non tamen oblitus charitatem, obtinuit apud Dominum adhuc esse in mundo, vt frattem cerneret corporali intuitu. Sed nec illum infimi reor fuisse meriti, pro cuius aduentu Dominus huius sancti dilatare dignatus est diem: nā de illius tarditate accepto nuncio, protinus quiescente febre, sanus surrexit à lectulo. Post multum verò tempus adueniente Episcopo, à febre corripitur, ingressumque ad se salutat, & osculatur, dicens: Grandes mihi moras de itinere debito facis, ô sancte sacerdos. Quibus vigilantibus nocte, quæ erat Dominica, manè facto, tradidit spiritum. Eo autem emisso, mox omnis cellula ab odore suauitatis repleta, totā contremuit. Vnde indubitatum est, Angelicam ibi affuisse virtutem, quæ sancti meritum signans, cellulam diuinis faceret aromatibus effragrare. Cuius gloriosum corpus sacerdos ablutum recondidit in tumulo, & Christus animam suscepit in cœlo, relinquentem terrigenis exempla virtutum.

Obitum suum prædicit.

Precibus obtinet dilationem sui obitus.

Abit è vita.

MARTYRIVM S. FELICIS APVD GERVNDAM, Authore Adone in Martyrologio.

ANN 390.

I. IN Hispaniis ciuitate Gerunda, natalis S. Felicis martyris, qui de Scillitana ciuitate oriundus, cum persecutiones in Hispaniis aduersus Christianos agi comperisset, ascensa mercatorum naui, amore martyrij ocyus accurrit: & cum aliquandiu apud Barcinonam, Empurias, & Gerundam verbum Dei prædicans plurimos in fide cōfortasset, & fama eius longè lateq; crebrescereet, iubente Daciano, repentè à Ruffino officiali tentus est. Cumq; nomen Christi confidentissime fateretur, primo fustibus cæsus, & in ima carceris trusus: deindè manibus pedibusq; ligatis, negato cibo & potu, in loco squallido proiectus, post hæc etiam catenis grauioribus vinctus, per totas plateas ab indomitis mulis tractus, & penè in frusta discerptus est.

I. AVGVS. Felix it in Hispaniam

Fustibus cæditur.

Dire cruciatur.

II. DEINDE missus in carcerem, nocte ab Angelo visitatus atque sanatus, facto die, ad certamina reuocatur. Tunc vngulis excoriatus, capite inuerso, ab hora tertia vsq; ad vesperam suspensus, nullum penitus sensit dolorem. Deinde in carcerem Ruffinus eum trudi præcepit, vbi per totam noctem splendor copiosus effulsit. Sed & voces Angelorum psallentium auditæ sunt in cælo. Quod cum nunciatum fuisset Ruffino à custodibus, iussit eum, manibus post tergū ligatis, in maris profundo mergi. Ibi continuò vincula eius dirupta sunt, & angelis ipsius manus tenentibus, super vndas deambulans, ad litus venit. Tunc Ruffinus iussit, iterum cutem eius vngulis detrahi, ac deinde vsq; ad ossa laniari, & tandiù vulnera vulneribus instaurari, vsque dum inuictum Christo spiritum reddidit. Corpus eius Gerundæ in monumento, quod ipse sibi præparauerat, conditum est Nonis Augusti.

Vngulis laniatur.

Crudelissimè laceratus, moritur.

VITA S. ETHELVVOLDI VVINTONIENSIS EPISCOPI: EIVS SANCTI VIRI VITAM SCRIPSIT QVIDEM Vuolstanus Vuintoniensis monachus, eius alumnus, sed Codex MS. quo vsus est fr. Laur. Surius, testabatur esse contractam. Stylum plerunque idem mutauit.

ANN. 960.

I. PARENTES S. Etheluuoldus ingenuos & Christianos habuit, Vuentanæ vrbis ciues. Floruerunt autem sub Eduardo seniore Anglorum Rege, mandatorum Dei seduli cultores. Felix eius genitrix, cum eum in vtero ferret, intempesta nocte somnium vidit eiuscemodi. Videbatur sibi sedere præ foribus domus suæ, & quoddam sublime vexillum ipsius obtutibus offerri, cuius suprema pars cœlum contingeret: idemq; modeste se submittendo ad terram, suis fimbriis circumplecti ipsam grauidam: rursusque valdè sublimiter sese erigere, & inflexibili firmitate consistens, cœlum, à quo se deposuerat, repetere. Expergefacta mulier, iterum sopore deprimitur, & eccè repente videt ex ore suo exilire & auolare quasi aureā quandam miræ magnitudinis aquilam, quæ volitando cuncta Vuentanæ ciuitatis ædificia auratis alis obtegeret, & in alta cœlorum se subrigens, ab eius se adspectu subduceret.

I. AVG.

Somnium matris eius.

II. SOLENNI quodam die, cum ex more nutrix illius ad ecclesiam se conferre, precibus illic incubitura, decreuisset, tanta vis imbrium è cœlo protuit, vt extra eius loci limen, vbi puer asseruabatur, pedem efferre non posset. Cumque eo nomine acerbissimè fleret, omnipotentem Dominum deprecatura, caput humiliter deposuit. Et eccè nullam tempestatis molestiam sentiens, subito inuenta est cū infantulo residere in templo, quò ire constituerat: & quod nulla ratione credere potuisset vt fieret, factum vehementer expauit.

Diuinitus transfertur in templū nutrix sancti Ethelvuoldi.

III. CVM autem creuisset puer, traditus est sacris literis imbuendus. Erat enim natura agili, & acri ingenio, adeoq; tenaci memoria, vt quicquid didicisset, retineret. Vbi verò adoleuit, & famam eius Rex Ethelstanus percepit, celeriter eum ad se accitum, apud se manere voluit, curauitque eum sacerdotio initiari. Per id tempus Elphegus Episcopus simul ordinauit Dunstanum, Etheluuoldum & Ethelstanum, peractaq; Missarum solennitate, dixit. Hodie coram Deo tribus viris manus imposui, quorum duo ad pontificiam euehentur dignitatem, tertius per lubrica voluptatum blandimenta ad miserabilem deuoluetur vitæ finem. Tum verò Ethelstanus scisitabatur ex sancto antistite, ipsius cognato, num ipse is futurus esset. Cui sic ille respondit: Non erit tibi pars in ordine isto, nec in hac veste diu permansurus es, idq; ita euenit. Nam paulo post ad lubrica sæculi prolapsus est. Etheluuoldus porrò Glasconiam petiit, & sub Abbate Dunstano habitum monasticum induit, vigiliisq; & precibus incumbens, & abstinentia corpus suum edomans, semper ad ardua virtutum culmina adspirauit. Cumque ab omnibus amaretur, & Abbas eum monasterij Decanum constituisset, nulla animi superbia intumuit: sed tantæ humilitatis & subiectionis de se præbuit subditis exempla, vt quotidiano manuum opere hortum coleret, & fratribus ad prandium poma ac diuersi generis legumina præpararet.

S. Ethelvuoldus discit literas.

Initiatur sacerdotio.

Accipit habitum monasticum.

Fit Decan' monasterij.

IV. POSTQVAM autem Rex Edredus eius sanctitatem cognouit, hortante eum matre sua Edgina, locum quendam, quem Abendoniam vocant, ei tradidit, in quo antiquitus exiguum fuerat monasterium, sed tum neglectum ac desolatum cernebatur. Ad instaurandas eius domos præbuit ei Rex de thesauris suis, & mater eius etiam largius

munera